

TERMINOLOGIJA IR LEIDINIAI

Nijolė BANEVIČIENĖ

AUTOMOBILIZMO TERMINŲ ŽODYNAS

Tarp pastaruoju metu išeinančių įvairių sričių terminų žodynų ne galima nepastebėti UAB "Keturi ratai" parengto ir 3000 egzempliorių tiražu išleisto "Penkiakalbio automobilinių terminų žodyno".¹ Dar nepradėjus gilintis į šio žodyno turinį, į akis krinta netikslus jo pavadinimas. Automobilizmas yra viena iš daugelio technikos mokslo šakų, todėl nėra abejonės, kad leidinys turėtų vadintis ne *automobilių*, o *automobilizmo* terminų žodynu. Juk turime ne *ekonominių*, *pedagoginių* ar *statybinių*, o *ekonomikos*, *pedagogikos*, *statybos* terminų žodynus. Nors leidinio reikalingumu abejoti nereikia, bet šis paprastas pavyzdys rodo, kad terminų žodynų rengėjams pravarti ir terminologiją konsultacija.

Aptariant žodyno sandarą, reikėtų pasakyti, kad pagal terminų pateikimo tvarką jis yra sisteminis. Kaip rašoma pratarmėje, "žodžiai ir techniniai terminai sugrupuoti pagal transporto priemonių sandarą, suskirstius jas į mechaninius agregatus, sistemas, mazgus ir detales" (p.3). Žodyne yra 8 skyriai ir 203 skiltys. Nors skiltyse esantys sudėtiniai terminai į lizdus neskirstomi, bet jie (taip pat ir vienažodžiai) turėtų būti pateikiami pirmojo žodžio raidžių abėcėlės tvarka.

Nors terminų skaičius nei pratarmėje, nei tituliniame puslapyje nenurodomas, bet jis turėtų apimti apie 4000 automobilizmo terminų. Pratarmėje pasakyta, kad "žodžių atsarga apima terminus, vartojamus viso automobilio, jo agregatų, mazgų ir detalių konstrukcijai apibūdinti, o pabaigoje aprašomos normalės. Be to, žodyne pateiki pagrindiniai terminai, susiję su transporto priemonių eksploatacija, valdymu ir bendroiomis techninėmis charakteristikomis" (p.

¹ Penkiakalbis automobilinių terminų žodynas. V.: "Keturi ratai", 1995. 452 p.
97

3). Leidinyje pateiktos abécélinės visų kalbų rodyklės. Lietuviškoje rodyklėje terminai pateikti lizdais. Po pratarmės einančiame skyrelyje paaiškinama, kokiais būdais galima susirasti norimą terminą.

Prieš pradedant kalbėti apie leidinio turinį, reikėtų dar pasakyti, kad vienas ryškiausiuo šio žodyno trūkumų yra tas, kad terminai jame nekirčiuoti.

Leidinys nėra pirmasis šios technikos šakos terminų žodynas. Keleriais metais anksčiau gamybinis susivienijimas "Autoservisas" buvo išleidęs "Rusų – lietuvių kalbų autoserviso terminų žodyną"², apimantį apie 3000 terminų. Pastarasis peržiūrėtas ir recenzuotas terminologo J. Klimavičiaus. Deja, skaitant recenzuojamąjį žodyną atrodo, kad jo rengėjai nusižengė terminografijos praktikai: nepasinaudojo jau sunormintais šios srities terminais ir nenurodė kitų žodynų, kuriais naudojosi.

Dėl pačių žodyne pateiktų terminų reikėtų pasakyti tai, kad daugiau kaip trečdalnis iš jų yra tarptautiniai. Šalia daugelio jų turėtų būti pateikti ir lietuviški sinonimai, pvz.: *defektas* (= d., *trūkumas*), *dempferis* (= d., *slopintuvas*), *flanšas* (= f., *jungė*), *kronšteinas* (= k., *gembė*), *pedalas* (= p., *pamina*), *penetracija* (= p., *jisiskverbimas*), *satellitas* (= s., *palydovas*), *šarnyras* (= š., *lankstas*), *štuceris* (= š., *atvamzdis*), *traversa* (= t., *skersinė sija*), *žikleris* (= ž., *purkštukas*) ir kt.

Žodyne pasitaiko svetimžodžių, kuriuos taiso kalbos praktikos leidiniai. Pavyzdžiuui, kaip vartotinas terminas pateikta svetimybė *friktionas* (= *trinties mova, sankaba*), taip pat taisytinas vertinys *n u o r i n i m o* (= *oro išleidimo kamštis*).

Daug kur trūksta įvardžiuotinių formų, pvz.: *a t v i r k š č i a s* (= = *atvirkščiasis*) *poliariškumas*, *a u k š t o s* (= *aukštosios*) *Įtampos laidas*, *e t i l i n t a s* (= *etilintasis*) *benzinas*, *p a n a u d o t o s* (= *panaudotosios*) *dujos*, *s p e c i a l i z u o t a s* (= *specializuotasis*) *automobilis*, *t o l y g u s* (= *tolygusis*) *greitis* ir kt.

Pasitaiko atvejų, kai žodyne pateikiamas taisyklingos terminų for-

² Rusų-lietuvių kalbų autoserviso terminų žodynas. V.: Autoservisas, 1989.

mos, o rodyklėje tą pačių terminų – netaisyklingos, pvz.: žodyne – *keraminis saugiklio cilindras, natūralus diliimas, sujungtasis autotraukinys*, o rodyklėje – *keramikinis saugiklio cilindras, natūralus diliimas, sujungtas autotraukinys* ir kt.

Žodyne gausu netaisyklingų ir netikslių terminų, pvz.: *automobilis – elektrinė* (= automobilinė elektrinė), *automobilis pagal užsakymą* (= užsakomasis automobilis), *anga prietaisų panelyje* (= prietaisų skydelio anga), *daugiasekcijinis* (= daugiasekcinis) *degalų siurblys, įspėjimo* (= įspėjamasis) *signalizatorius, kintamojo debito reversyvinis* (= reversinis) *siurblys, lengvasis automobilis – visureigis* (= visureigis), *holdingas* (= puošybinė juostelė), *odometras* (= kelio skaitiklis), *pilna* (= pilnuitinė) *apkrova, reversyvinis* (= reversinis) *skirstytuvas, specialios paskirties* (= specialioji) *alyva, stabdys su strektės tipo* (= strektiniu) *reguliatoriumi* ir kt.

Painiojamos kai kurių terminų reikšmės. Pavyzdžiu, prie tarpautinio termino *ekshausteris* pateiktas lietuviškas sinonimas *vakuuminis siurblys*, turintis visai kitą reikšmę. Termino *ekshausteris* lietuviškas atitinkuo – *siurbiamasis ventiliatorius* (žr. min. "Autoserviso terminų žodyną").

Žodyne gausu sudėtinį terminų – dvižodžių, trižodžių, keturžodžių, net penkiažodžių ar šešiažodžių, kurių anglų, vokiečių ar prancūzų kalbų atitikmenys yra gerokai trumpesni, pvz.: *filtravimo elemento viršutinė atraminė plokštėlė* – angl. *thrust plate (upper)*, vok. *Filtereinsatz – Druckplatte, obere*, pranc. *rondelle de butée (supérieure)*; *uždara hermetinė skystinio aušinimo sistema* – angl. *sealed cooling system*, vok. *Überdruck - Kühlflüssig - keitsumlauf; Überdruck - Kühlkreislauf*, pranc. *système de refroidissement scellé*; *elektromagnetinis šalto paleidimo purkštuvas* – angl. *start valve*, vok. *Elekrostartventil; Startventil; Kaltstartventil*, pranc. *injecteur de départ à froid; injecteur de démarrage à froid; maksimalaus sukimo momento apsisukimų skaičius* – angl. *maximum torque speed*, vok. *Höchstmoment – Drehzahl*, pranc. *vitesse de rotation au couple maximal; kintamosios srovės generatoriaus galia* – angl. *alternator out-*

put, vok. *Drehstromgenerator – Leistung*, pranc. *puissance dálterneur* ir kt. Šis terminų ilgumo skirtumas taip pat kelia abejonių dėl atitinkamų lietuviškų terminų tinkamumo.

Gan keistai ir nesuprantamai atrodo skilčių pavadinimai bei rodyklėse kaip terminai pateikti žodžių junginiai, pvz.: *elektros įrengimai – duomenys*, *manevringumas – parametrai*, *variklis – konstrukcija*, *variklis – parametrai*, *variklis – reguliavimas*, *variklis – techniniai duomenys*, *važiuoklė – duomenys* ir kt. Šie skilčių pavadinimai turėtų būti tokie: *elektros įrengimų duomenys*, *manevringumo parametrai*, *variklio konstrukcija*, *variklio parametrai*, *variklio reguliavimas*, *variklio techniniai duomenys*, *važiuoklés duomenys* ir kt., o rodyklėse šių pavadinimų iš viso neturėtų būti, nes jie nėra terminai. Beje, žodyne yra ir terminais einančių skilčių pavadinimų, pvz.: *priešaisų panelis*, *vandeninis šildytuvas*, *variklio cilindras*, *vidaus apšvietimas* ir kt., bet tekste jie kažkodėl nevartojami.

Reikėtų dar pasakyti, kad nevienodai vartojami ir trižodžiai terminai, pvz.: *išorinis posūkio skersmuo*, *plūginis sniego valytuvas*, *rotorinis sniego valytuvas*, *vikšrinė transporto priemonė*, bet *grąžu lo darbinis* (= *darbinis grąžulo*) *ilgis*, *grąžu lo gabaritinis* (= *gabaritinis grąžulo*) *ilgis*, *kébulo priekinė* (= *priekiné kébulo*) *dalis*, *kébulo užpakalinė* (= *užpakaliné kébulo*) *dalis* ir kt.

Paminėti toli gražu ne visi šio patraukliai išleisto žodyno trūkumai. Nors Jame sukaupta nemažai automobilių srities terminijos, bet norminimo atžvilgiu ją dar reikėtų gerokai tobulinti.